

לע"נ

הר"ר יוסף יואל
בן הר"ר נפתלי הרצקא
פריש ז"ל

נר לשולחן שבת

פרשת מטות

גליון 660 תשע"ט

בכל עניני העלון
נתנאל רוזנבליט
0556764501
ner4499@gmail.com

הסמוכה, להתברך מפי כהנא רבא, רבי מאיר שמחה. אחרי שברך אותי באהבה רבה, שאל אותי: "היכן כתוב בגמרא 'יוחנן שנקרא אריה'?" אני לא ידעתי לענות.

כששבתני הביתה וסיפרתי הדבר לאבי. ביקשתי ממנו לפענח לי מה היה צפון בשאלת רבינו. השיבני: "בני, זוהי גמרא בשלהי יבמות (קכב:) וכוונתו של רבי מאיר שמחה היתה לרמז לך שתדע כי שמך שמור בזיכרונו!"

("מיון רבנו מאיר שמחה הכהן")
רבי יעקב דב רפפורט מגדולי ליטא, היה חתנו של גאון ישראל רבי יוסף זכריה שטרן, רבה של שאוולי, היה אוהב ארץ ישראל גדול. בסוף ימיו עלה לארץ ויהן כריבה הראשון של כפר סבא.

"איש כי ידור נדר". (ל"ג)

כמה קידוש ה' נתגלגל על ידי הגה"צ רבי אריה לוי. אין לתאר ולשער, אפילו בפניות נידחות בעולם התקרבו אנשים לה' מחמת ריח מעשיו הטובים ושמנו הטוב שנדף והלך מסוף העולם ועד סופו.

בין כתבי בנו, הגאון רבי שמחה שלמה, נמצא דף עם התיאור הבא: "בחודש אב תש"מ נכנס לכולל שלנו אברך, חיפש את ראש הכולל. סיפר לי שהוא קיבל על עצמו חומרה מסויימת, ולא ידע שמן הדין מותר לעשות כן, ועתה מוכרח שלא לקיימה. ביקש לעשות התרת נדרים על קבלת מנהג טוב.

שאלתיו, מדוע הגיע דווקא אלינו, שהרי הוא לומד בכולל אחר בסביבה. ענה, שאינו רוצה שחבריו ידעו על כך, ומשמע על הכולל שלנו בא אלינו.

לאחר התרת הנדר הודה לי ושאל לשמי. לשמע השם 'לוי' התעניין אם יש לי איזה קירבה לצדיק הירושלמי רבי אריה לוי. כששמע שאני בנו, כמעט שהתעלף מהתרגשות, וביקש רשות לשבת לידי ולספר קצת על עצמו.

הוא בא ממשפחה רפורמית בארה"ב. דרך החיים של הוריו לא משכה אותו, לא הרגיש שום הבדל בין יהודי לכושי. מאד רצה לדעת מהו יחודו של עם ישראל ולא מצא תשובות מספקות.

עד שיום אחד עבר ליד חנות ספרים וראה ספר חדש שיצא לאור באנגלית "איש צדיק היה". תמונת הצדיק בשער משכה את ליבו, והוא קנה את הספר. כשפתחו – לא הוציאו מידו, וקראו בנשימה אחת עד סופו.

למחרת הרגיש קטן שנולד מחדש, נדלקה בו גחלת היהדות ומצא את דרכו ביהדות האמיתית, הוא נכנס לשיבה בארה"ב. אחר כך עלה לארץ ישראל ולמד בישיבה. נישא לבחורה יראת שמים וחי חיים מאושרים. לזה הגיע בזכות הספר "איש צדיק היה" שהביא אותו לאור הגנוז ביהדות".

("שמחת שלמה" בא)

מעשה באחד שבנו חלה. קיבל האב על עצמו חיזוק לרפואת בנו - נדר לא לשתות יין כל ימי החול עד שיהיה הילד בר מצוה, בן י"ג. הבן הבריא, אלא ששנתיים אחר כך, בגיל אחת עשרה נפטר מחולי אחר.

בא האב לשאול אם מותר לו לשתות יין, וצדדי שאלתו: אם יכול לשתות מיד, או שצריך להמתין עד שיגיעו השנים שהיה ראוי בנו לבר מצוה. ואולי בכלל הוא אסור לעולם, שהרי מעתה לא יגיע הבן אף פעם להיות בר מצוה.

השיב "תרומת הדשן": לאסור לעולם אין בזה סברה כלל. כוונתו של האב מוכיחה שהיה בדעתו לנדור לשנים קצובות, שבזכות הנדר הזה יחזור הילד לבריאותו ויזכה להכניסו בעול המצוות.

אכן, אולי צריך להמתין עד כי יגיעו י"ג שנים שהיו ראויים לילד. ויש לעיין אם דינו דומה לסוגיה בגיטין "אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך הזמן", שהגמרא מסתפקת אם האישה מותרת מעכשיו או לאחר י"ב חודש, ופסק שם הרא"ש לחומרא.

("תרומת הדשן" רע"ז - הרמ"א פסק שעל האב להמתין עד י"ג - ר"כ ט"ו ועיין ש"ך ובי"ר רכ"ח)

"כי לא ננחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרח". (ל"ב י"ט)

חידושו העצום של ה"חכם צבי"

יש להבין, מה פשר יתור הלשון 'באה - אלינו'? יש לבאר זאת על פי דברי המדרש, שבחלוקת הגורל ארץ ישראל באה להם לקראתם, לכל אחד מהשבטים יצא חלק נחלתו בארץ לקראתו. עתה מובן נפלא מה אמרו בני גד ובני ראובן כי לא ננחל מעבר לירדן, כי באה נחלתנו אלינו - להורות שזו הנחלה שמגיעה לנו! ("שביל הישר" כ"ד)

מתורתו של רבינו רבי יהונתן אייבשיץ

"ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם". (ל"א ה) מלכי מדין התחבאו בין החללים, כדי שישראל יחשבו שהם פגרים מתים ולא ירגישו בהם, ואחר כך ימלטו נפשם לברוח. אכן, הדבר נתגלה לישראל והרגו אותם - זו הכוונה 'על חלליהם'.

("תפארת יהונתן")

"ויצבאו על מדין כאשר ציוה ה' את משה". (ל"ד ז) כשצרים על עיר אין מקיפין אותה מארבע רוחות אלא משלש, ומניחין מקום למי שרוצה להמלט על נפשו - כך ציוה ה' את משה ו'ויצבאו'. (עפ"י רמב"ם הל' מלכים ר"ז)

נחלקו הרמב"ן והרמב"ם: הרמב"ן מנה את זה שלא הקיפו אותם מארבע רוחות במנין המצוות. והרמב"ם לא מנה זאת במנין המצוות.

ביאר רבי מאיר שמחה את מחלוקתם: הרמב"ן סובר שכמו שיש מצוה לדרוש לשלום עיר שנלחמים איתה, כן יש מצוה לחוס על נפשם ולהניח להם צד אחד פנוי, שיהיה להם מקום לברוח.

ואילו הרמב"ם סובר שאין זה שייך למצוה, אלא הוא חכמה בחוקי המלחמה. כי אם יקיפו אותם מכל הצדדים, היאוש יביאם לידי גבורה, יעמדו על נפשם בכל כוחם ויעשו חייל. כאשר ידוע בקורות העיתים, שמתוך היאוש בא הנצחון הגדול, לא כן אם יהיה להם אופן להציל עצמם, לא ישליכו נפשם מנגד.

ולעניות דעתי נראה כרמב"ם, כפי שמובא בספרי "וימסרו" שהיו צדיקים שמסרו נפשם ... "ויצבאו על מדין" שהקיפוה מארבע רוחות". כלומר, שהלכו להלחם במסירות נפש, לכן לא חששו לתחבולות המלחמה.

("משך חכמה" עיי"ש)

"החלצו מאתכם אנשים לצבא". (ל"א ז)

סיפר מרן הרב שך על כח זכרונו המופלא של מרן ה"אור שמח": כאשר הרוסים גייסו יהודים מדווינסק לצבא, היו נשותיהם כותבות להם מכתבים לחזית, המכתבים נשלחו לפי כתובת הגדוד. את הכתובות היה עליהן לכתוב ברוסית. היו הנשים באות לרבינו כדי שיכתוב עבורן את הכתובות בשפה הרוסית שרבינו שלט בה.

משאמרו לו פעם אחת את הכתובת זכרה בעל פה. בפעם הבאה שבאו אליו, שוב לא הוצרכו לחזור ולאומרה... ("האור שמח")

סיפר ר' יוחנן אריה רפפורט: אבי, רבי יעקב דב רפפורט כיהן ברבנות בעיר זימל. פעם בא לדווינסק, להתוודע אל רבי מאיר שמחה. הם שוחחו ביניהם באריכות בדין היתר מאה רבנים. אבי הביא אותי עמו, אני הייתי ילד בן עשר. רבי מאיר שמחה שאל את אבי לשמי ואבי ענה: 'שם בני יוחנן אריה'.

כעבור עשר שנים ואני בן עשרים שנה, הגיע זמני להתגייס לצבא. טרם שהתייצבתי לפני ועדת הגיוס סרתי לעיר דווינסק

טוב להודות...

סיפר לי ת"ח נכבד שאסף בחו"ל כסף לטובת כולל מפורסם לתהילה: "בשנה שעברה תרם יהודי אמריקאי עשיר סכום נכבד לכולל. השנה, כשהגעתי לארה"ב צלצלתי אליו וביקשתי לבוא. תשובתו היתה שאין צורך ושישלח לי צ'ק. אכן שלח לאכסניה שלי את הצ'ק, סכום קטן... חשבתי לעצמי, אולי מצבו הכלכלי נהיה לא טוב, אולי אם כן הייתי בא בעצמי היה נותן יותר...

כתבתי קבלה על הסכום. הלכתי לביתו והנחתי מעטפה עם הקבלה בתיבת הדואר. כיון שרציתי לכבד את התורם, התקשרתי לביתו להודות לו. אשתו ענתה, אמרתי שהנחתי בתיבה מעטפה עם קבלה, והוספתי, תודה רבה על התרומה.

לאחר זמן התקשרה אלי האישה בשאלה אם אני נמצא עדיין באזור - "בעלי נדר היום לצדקה סכום הגון, אתה יכול לבוא לקחת? הוא רוצה עוד היום לתת אותה, לקיים את נדרו".

היה זה בזכות התודה, אחרת לא היתה יודעת איך להגיע אלי!"
(נר לשולחן שבת)

"לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". (ל"א ג)

פעם בא מוכר ספרים עתיקים לפרשבורג. רבינו החת"ס ראה בין הספרים סידור ישן שהיה של הגאון רבי מרדכי בנט. החת"ס שהעריץ עד מאד את רבי מרדכי בנט קנה את הספר.

בסידור, בדף הכריכה הפנימית, היה רשום בכתב ידו של רבי מרדכי בנט לזכרון - לומר בכל יום בבוקר, לנדור נדר גדול לאלקי ישראל, שלא יהנה מהעולם הזה רק כדי חייו!

אמר החת"ס: הנדר בעצמו אין בו חידוש, אפשר ליחיד סגולה שלא להנות מן העולם הזה כלום. אך החידוש הוא שיכול לנדור נדר כזה שקשה לקיימו אלא אם כן הנודר הוא בעל רוח הקודש!

הרי אם יאכל וישתה פחות מכדי חייו, הוא מסכן את בריאותו. והיה אם יאכל וישתה במעט יותר מכדי חייו, יעבור על נדרו. אם כן צריך להיות מצומצם כחוט השערה כמה צריך לכדי חייו - את זה יכול רק הגאון הצדיק רבי מרדכי בנט וכיוצא בו, שהם בעלי

רוח הקודש ממש!
(עפ"י "מליצי אש" - עקדת משה)

"ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם ה'".

דין מפורש הוא במשנה ובגמרא שהאישה והאישה כופין זה את זה לעלות לארץ ישראל.

לפי שהזמנים מתחלפים ומשתנים ובזמן מועט מתחדש מה שלא היה באלף שנים, ובזמן הזה אנו רואים מקרים וסכנות, שאנשים שלא מחמת מצוה ועליה לשמה מטילים אימה בתוך ביתם, כופין את האישה לעלות עימם לארץ ישראל והיא מחמת פחד ובושה תמחול לו כתובתה, כי לא תוכל להעיז פניה...

העיר ה' רוחי להתבונן בדין זה לדרוש ולתור בספרים אם העליה הזו המחוייבת על האישה והאישה היא אפילו כשיש בזה סכנות מצויות בשיט ימים ונהרות, לעבור מדבריות, מקום ליסטים וחיות רעות. האם זה גם כשיש מלחמה בעולם, או דווקא בעת שלום, כשאין סכנות, ויש רק ענין יציאה ממקומו וטורח הדרך.

התורה אמרה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", שדבר שיש בו סכנה מוזהר האדם שלא לעשותו, אפילו דבר מצוה. ומה שנאמר 'שלוחי מצוה אינם ניזוקים', היכן ששכיח נזק, יש לשמור עצמו.

ואם אחד רוצה לסכן עצמו, למה יסכן ברשות בית דין את חברו?! ולענין הכתובה: לא כל אדם יכול לוותר על ממונו. יש מי שממונו חביב עליו מגופו ומחשש להפסיד כתובתה תסכן עצמה ותעלה עמו. או פעמים שהכתובה מרובה ומחמת זה הבעל יסכן עצמו. ויהיה הקולר תלוי בצוואר בית הדין, שהם הסיבה לדבר.

לכן למעשה אף שעליה וישב ארץ ישראל הוא מצוה. כיום מארצות המערב אין כופין לעלות, כי הפלגה בימות הגשמים אפילו למקום קרוב סכנה, חשש טביעה. כבר סיפרו לנו, כי אפילו הנוצרים הבקיאים בים לא היו מפליגים. ועתה מקרוב נמסר העולם ביד טיפשים, שמסכנים עצמם בימי הגשמים, וכבר ראינו כמה וכמה פגעים.

ובימות החמה, גם סכנה היא לצאת לים. ליסטים שודדי ים מצויים למהר שלל חש בז וסכנת השבי גדולה.

ומה שרבותינו לא הזכירו תנאי זה, הוא מפני שאין צריך לאומרו. דבריהם לא היו עם השוטים, אלא עם חכמים, כל בעל שכל מבין שבמקום סכנה אסור לאדם לסכן עצמו! (ש"ת רשב"ש א-ג)

הרוצה להחכים בהלכה זו יעיין טושי"ע אהע"ו ע"ה ג-ה וכן בעלוני מט"ו ממשנים עברו.

כל אדם ראו לו להשתדל לעלות לארץ ישראל, שאם הוא עם הארץ יוסיף מצוה, ואם הוא תלמיד חכם מוסיף מדרגה. ואף שהדרכים בחזקת סכנה, כל אחד ישער אם רוצה לסכן עצמו. (שם ג)

בתוך תשובתו הארוכה בענין מי שנדר לעלות לארץ ישראל ונתחרט, אם יכול להשאל, הביא רבי שלמה דוראן

אמר לי אדוני אבי הרשב"ץ ז"ל: כי הריב"ש בעת חוליו אשר מת בו, אמר לו: 'אני הייתי נדור שאקרא בכל יום מזמורים ידועים ועתה איני יכול לאומרם מפני חליי ואני רוצה להשאל על נדרי'. השיבו אדוני אבי הרב: 'נדר זה אין לו היתר, לפי שצריך פתח וחרטה ואי אפשר לבטל מצוה, אבל אתה חולה ואונס רחמנא פטריה'. קיבל רבינו הריב"ש דברו והודה לו'. (ש"ת הרשב"ש ב')

"כל נדר וכל ... אישה יקימנו ואישה יפרנו". (ל"ו י"ד)

מחלוקת ראשונים היא האם בעל יכול להעשות שליח על נדר אשתו, לומר לבית הדין את חרטת אשתו. (נדריים ה) להלכה נפסק שהבעל נעשה שליח - 'אשתו כגופו'. (רמב"ם הל' שבועות ו' ד' טושי"ע רל"ד נ"ו)

לא נתפרש בפוסקים הנוסח שמשיבים בית הדין לבעל הנשאל על נדרי אשתו. האם יש להקפיד לומר 'מותר לה' או שאין צריך. יש שכתבו שיתכן שגם אם השיבו המתירים לבעל 'מותר לה', מועיל.

כמבואר בשו"ע (אהע"ז ל"ה י"ט "חלקת מחוקק" כ) בשליח קידושין שאמרו לאישה 'הרי את מקודשת לי', מהני, מכיון שאפשר לפרש דבריו שמה שאמר 'לי', היינו, למי ששלחני. אם כן יתכן שגם כאן מתפרש לשון המתירים 'מותר לה' - למי ששלח אותך.

(סוגה בשושנים"ל ט"ז, "כל נדרי" כ' א')